

Asia: VN/14961/2024

Lausuntopyyntö keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU3)

Toimenpideohjelma tavoitteiden saavuttamiseksi

Avovastaus

Pirkanmaan ELY-keskus kiittää mahdollisuudesta kommentoida keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman luonnosta. Yleisesti todetaan, että esitetty toimenpideohjelma sisältää yksittäisiä, vaikuttavia toimia, mutta kokonaisuus jää hajanaiseksi. Epäselvää on, syntykö suunnitelmasta kokonaisuus, jolla on mahdollista saavuttaa ilmastolain mukainen tavoitetaso. Laskennallisten joustojen ja ylijäämäyksiköiden varaan lasketaan paljon erityisesti maankäyttösektorin osalta. Maankäyttösektorin ennusteet tulisi huomioida paremmin Kaisun mitoituksessa, sillä tilanteen mahdollisesti edelleen heikentyessä joustoja tarvitaan tämän kompensoimiseksi.

Suunnitelman taustalle on laadittu WEM- ja WAM -skenaariot sisältävä selvitys toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Suunnitelman arviointia kuitenkin haastaa se, että taustaselvityksessä on oletettu toteutuviksi toimia, jotka käytännössä eivät ole toteutuneet tai jotka on jo peruttu. Selkeää laskennallista kokonaiskuvaa KAISU3:n vaikuttavuudesta ei näin ollen muodostu. Suunnitelman vaikuttavuutta lisäisi, jos se keskittyisi taakanjakosektorin uusiin toimenpiteisiin ja niiden vaikuttavuusarviointeihin. Hyödyllistä olisi erottaa selkeästi toisistaan jo toteutuvat toimet, hyväksytyt mutta vielä toimeenpanemattomat toimet sekä toimet, joiden toteutumisesta vasta neuvotellaan. Tämä parantaisi suunnitelman läpinäkyvyyttä, arvioitavuutta sekä toimeenpanon edellytyksiä.

KAISUssa olisi tärkeää tunnistaa toimenpiteiden vastuutahot sekä muut keskeiset toimien toteuttajat. Tarkoituksena on esittää toimet, joilla päästään ilmastolain mukaisiin tavoitteisiin; toimenpiteistä tulisi näin ollen nousta esiin riittävästi konkreettisia toimia. Nyt suunnitelmassa korostuu toimien sijaan kuitenkin selvitystyö, joka on tärkeää, mutta ei yksin riitä.

ELY-keskusten kautta kulkee selvitysten mukaan jopa 80 % kansallisesta päästökokonaisuudesta noin 200 toimeenpantavan lain ja asetuksen kautta. ELY-keskukset tekevät ilmastotyötä valvovan ja

edistävän viranomaisen roolissa, ympäristön tilan seurannassa sekä aluekehityksessä. Aluehallinnon viranomaistyön roolia ei ole suunnitelmassa riittävästi tunnistettu. Hallinnolla on käytössään ohjauskeinoja lukuisiin KAISUn sektoreihin. Erityisesti alueidenkäytön, kiertotalouden, kestävän liikkumisen edistäminen sekä öljylämmityksestä luopumisavustus ovat vaikuttavia, hallinnolla käytössä olevia keinoja edistää ilmastotavoitteiden toteutumista.

Ilmastotyön resursoinnista ja vaikuttavasta ilmastotyöstä tulee huolehtia jatkossa ELY-keskusten tehtävien jakautuessa muodostettaviin uusiin virastoihin.

Liikenne

Avovastaus

Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman liikenneosuus jää ilmastotavoitteiden edellyttämästä tasosta, eikä suunnitelmassa ole riittävästi perusteltu tätä poikkeamaa. Kuten suunnitelmassa todetaan, esitettyjen päästövähennystoimien määrä ei vastaa sitä päästöjen kasvua, jonka hallitusohjelmaan kirjatut toimet aiheuttavat (0,38 – 1,03 Mt). Päästövähennysskenaarioissa autokannan sähköistyminen on yliarvioitu toteutuneeseen tilanteeseen verrattuna. Laskennallisen skenaarion toteutumisiksi autokannan sähköistymistä tulisi tukea huomattavasti voimakkaammin kuin nyt on esitetty. Suunnitelmassa olisi tullut selkeästi arvioida, miten liikennesektorin päästöjen kasvu on yhteensopiva kansallisten ja EU-tason ilmastotavoitteiden kanssa, erityisesti kun päästöjä lisäävät toimet voivat vaarantaa muun muassa EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen (RRF) rahoituksen saamisen (arviolta 80 milj. euroa).

Suunnitelmassa ei oteta kantaa keinoihin liikennesuorituksen vähentämiseksi, mihin olisi mahdollisuuksia erityisesti tiiviillä kaupunkiseuduilla. Fossiilittoman liikenteen tiekartassa (Valtioneuvoston periaatepäätös, LVM 2021) tämä tavoite on jo tuotu esiin erityisesti henkilöautoliikenteen kasvun pysäyttämisenä ja kääntämisenä laskuun. Raskaan liikenteen osalta kaluston päästöjen vähentäminen nähdään ensisijaisena keinona.

KAISUn lisätoimista raskaan liikenteen puhtaiden ajoneuvojen hankintatuki ja lataus- sekä tankkausinfra kehittäminen ovat vaikuttavia ja tarpeellisia toimia. Pitkälti lisätoimet kuitenkin nojaavat sosiaalisen ilmastorahaston toteutumiseen, mistä ei ole varmuutta.

Raskaan liikenteen osalta kalustohankintojen tukeminen on kriittistä, sillä markkinat ovat vasta kehittymässä. Myös jakeluinfrastruktuuria tulee systemaattisesti kehittää julkisten latauspisteiden lisäksi myös teollisuusalueiden sisällä. Raskaan liikenteen sähkölatausinfra kehittämisessä tulee huomioida AFIR –asetuksen vaatimukset vuodelle 2030 sekä maakunnalliset vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkkoa koskevat kehittämisselvitykset. Näin varmistetaan valtion tuen kohdistuminen tehokkaasti sekä huomioidaan raskaan liikenteen jo tiedossa olevat tarpeet jakeluverkon kehittämisessä.

Liikenteen toimenpiteisiin sisältyy ELY-keskuksen virkatehtäviin kuuluvia tai niitä sivuavia toimia. Näiden toimien tehokas toteuttaminen on kuitenkin hankalaa. Nykyisellä rahoitustasolla kestäviä kulkumuotoja ei voida edistää esimerkiksi laajentamalla kävelyn ja pyöräilyn verkostoja niin, että sillä olisi aidosti vaikutusta päästöihin. Liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi tarvittaisiin lisää kestävästä liikkumisesta edistäviä rahoitusinstrumentteja. Rahoitusstrategia kestävästä liikkumisesta edistämiseksi olisi tarpeellinen kokonaisuutta edistävä toimenpide.

Väyläviraston infrarakentamisen vähähiilisyys arviointimenetelmää olisi hyvä laajentaa muihinkin hankkeisiin.

MAL ja maankäyttö

MAL-sopimuksilla olisi potentiaalia ohjata suurta osaa väestöstä koskevaa suunnittelua ilmasto-kestävään suuntaan. Tähän tarvittaisiin selkeiden ilmastotavoitteiden määrittelyä osaksi MAL-sopimuksia. Valtiolla on sopijaosapuolena mahdollisuus edistää vähähiilistä yhdyskuntarakennetta osana neuvotteluja erityisesti, kun alueidenkäyttölakiin on tulossa selkeä yhteistyövelvoite. Tämä olisi hyvä tunnistaa myös KAISUssa toimenpiteenä.

ELY-keskus kiinnittää huomiota syy-seuraussuhteiden loogiseen kuvaamiseen suunnitelmassa. Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmassa (KAISU) on ansiokkaasti tunnistettu liikenneköyhyyden riski ja sen vaikutukset haavoittuviin ryhmiin. Suunnitelman sanamuotoja tulisi kuitenkin tarkentaa siten, että liikenneköyhyys ei näyttäytyisi ilmastotoimien seurauksena, vaan yhtenä rakenteellisenä ongelmana, joka toimenpiteissä tulee ottaa huomioon.

Maatalous

Avovastaus

Maatalouden esitetyt toimet eivät vastaa päästövähennystarpeita. Arvioitu päästövähennys maataloudessa vuoteen 2030 mennessä on vain 0,12 Mt CO₂-ekv. WEM-skenaarioon sisältyy lisäksi sellaisia MISUn oletettuja toimia, jotka eivät ole käytännössä toteutuneet. Suunnitelmassa todetaan, ettei EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla voida edistää kaikkia tarvittavia toimia, mikä korostaa kansallisten lisätoimien ja rahoituksen tarvetta. Jatkossa tulisi huolehtia, että EU:n yhteisen maatalouspolitiikan sisältöihin saataisiin mukaan aiempaa vaikuttavampia ilmastotoimia, jolloin hallinto pystyisi näitä osaltaan toimeenpanemaan.

Ilmastopolitiikan näkökulmasta arvio toimien kustannustehokkuudesta olisi tärkeä lisä. Samalla toimille voitaisiin kuvata selkeämpi rahoituspohja, aikataulut ja vastuutus. Konkreettisten toimien, kuten metsäpinta-alan kasvattamisen, turvepeltojen raivaamisen ehkäisyn ja heikkotuottoisten peltojen vettämisen, etenemistä tulisi seurata ja määrittää toimille seurantataho. Turvemaiden tulisi päästövähennysten vaikuttavaksi aikaansaamiseksi korostua maatalouden toimissa.

ELY-keskus kiinnittää huomiota ympäristötavoitteiden keskinäisvaikutusten tunnistamiseen osana KAISUn maataloustoimia. Ilmastotoimien yhteydessä tulee ottaa huomioon luonnon monimuotoisuuden sekä vesienhoidon tavoitteiden turvaaminen. Ekosysteemien toimivuuden ja maaperän kunnon edesauttamiseksi näitä tulisi vähintäänkin arvioida hillintätoimien yhteydessä ja myös KAISUssa.

Rakennusten erillislämmitys

Avovastaus

Öljy- ja maakaasulämmityksistä luopumisen tukeminen on ollut vaikuttava toimenpide ja sen jatkaminen on edelleen kannatettavaa. Eduskunta on myöntänyt avustuksiin vuoden 2025 toisessa lisätalousarviossa uudelleen 14 miljoonaa euroa, jotka olisivat muuten jääneet käyttämättä määrärahan käyttöoikeuden päättyessä vuoden 2025 lopussa. Avustuksen myöntämistä siis jatketaan vielä vuonna 2026.

Koska valtaosa erillislämmityksen päästöistä aiheutuu juuri öljylämmityksestä, on nimenomaan öljylämmityksen vaihtajille kohdennettu ELY-keskuksen myöntämä avustus ollut vaikuttava ja kestävä toimenpide erillislämmityksen päästöjen pienentämiseksi. Avustuksen turvin Suomessa on luovuttu jo yli 30 000 öljylämmitysjärjestelmästä, minkä päästövaikutus on ollut noin 0,14Mt. Kysyntää avustukselle on edelleen.

Työkoneet

Avovastaus

Sähköisten työkoneiden latausinfrastruktuuria tulee tukea erityisesti teollisuusalueilla, joissa työkoneiden käyttö on intensiivistä. Latausinfra palvelee myös raskasta liikennettä. Nolla- ja vähäpäästöisten työkoneiden kehittämistä ja käyttöönottoa tulee edistää työkonealan puhtaan siirtymän strategialla sekä uuden teknologian demonstraatioilla. Hankintatukia voi kohdentaa kustannustehokkaasti esimerkiksi pyörökuormaajiin ja kaivinkoneisiin.

Työkonealan green deal -sopimus on edelleen tarpeellinen keino alan päästövähennysten saavuttamiseksi. Toiminnan vaikuttavuuden parantamiseksi sopimuksen tavoitteita edistävää koulutuskokonaisuutta tulisi kehittää ja työkoneiden päästöihin liittyvää tietopohjaa parantaa. Monet työkoneita käyttävistä toiminnanharjoittajista kuuluvat joko kunnan tai ELY-keskuksen

valvonnan piiriin. Valvontakohteiden tietojärjestelmiä (esim. YLVA) voitaisiin kehittää eri kehittämistavoitteiden seurantavälineeksi, jolloin järjestelmästä voitaisiin saada toimiala- ja aluekohtaisia tietoja. Lisäksi valvojat voisivat hyödyntää järjestelmää tietoon perustavana ohjaus- ja kehittämisvälineenä.

Tukitoimia sekä infrastruktuurin kehittämistä tulisi tarkastella myös vihreän siirtymän synnyttämän toiminnan kautta. Ympäristövaikutusten arviointimenettelyistä koottavat arviot voisivat tarjota ennakoivaa tietoa sektori- ja aluekohtaiseen skenaarioon ja toimien kehittämiseen.

Jätehuolto

Avovastaus

Valtakunnallisella jätesuunnitelmalla pyritään jätteen synnyn ehkäisyyn sekä yhdessä lainsäädännön muutosten kanssa kierrätysasteen nostamiseen. Vuonna 2022 muovipakkausten heikko kierrätysaste maksoi Suomelle noin 60 miljoonaa euroa. Kierrätysasteen nostaminen, jätteiden synnyn ehkäisy sekä jätealan kehittäminen tulisikin toimina priorisoida. Tässä tulisi vaikuttaa erityisesti hankintalain muuttamiseen, jotta nykyiset toimivat jäteyhtiöt eivät joutuisi purkamaan toimintaansa, sillä toiminnan purkaminen ja kilpailuttaminen keskeyttäisivät kehittämistyön vuosiksi.

KAISUssa on tunnistettu tarve lisätoimenpiteille jätteenpolton päästöjen rajoittamiseksi. Haasteena tässä on, että jätteistä merkittävä määrä ohjautuu edelleen energiahyödyntämiseen materiaalihyödyntämisen sijaan. Erilliskeräysvelvoitteiden tiukentuminen näkyy viiveellä. ELY-keskukset ovat valvontaviranomaisina tunnistaneet, että materiaalien hyötykäyttöä tukevilla toimilla ja jätteenpolton hillitsemisellä myös vaikuttamalla Suomeen tuotavaan poltettavaan jätteeseen, voi olla synergiahyötyä sekä kiertotalouden että ilmastotoimien suhteen.

Vesihuollon vähähiilisyystiekartan toimenpiteet tulisi ottaa mukaan KAISUun.

Lausuntopyynnön aineistossa on nostettu esille myös eri sidosryhmien ja toimijoiden osallistamisen tarve. Tämä on noussut esiin myös jätehuollon alueellisissa yhteistyöryhmissä, joita ELY-keskukset koordinoivat. Työssä on käynyt ilmi, että toimijat ovat sitoutuneita, mutta seurannalle ja tiedolle eri toimien vaikuttavuudesta olisi tarvetta. Yhteistyöryhmien jäsenet näkevät tärkeänä sen, että myös jatkossa panostettaisiin niin alueellisesti kuin valtakunnallisesti toimiviin yhteistyöryhmiin, sillä ne ovat tärkeä tiedonvaihdon ja toimien seurannan kanava sekä yhteisen kehittämisen alusta.

F-kaasut

Avovastaus

Teollisuus ja muut päästöt

Avovastaus

ELY-keskukset ja kunnat valvovat teollisuuslaitosten toiminnan ympäristönsuojelulain mukaisuutta sekä edistävät vihreää siirtymää. KAISUn toimenpiteissä tulisi tunnistaa nykyistä paremmin lainsäädäntöön liittyvät kehittämistarpeet, jotta valvontatyöhön liittyviä synergiahyötyjä (esim. neuvonta, tiedonvälitys, seuranta) saataisiin hyödynnettyä.

Teollisuuden kiertotalouden edistäminen ja sivuvirtojen hyötykäytön lisääminen säästävät neitseellisiä raaka-aineita ja energiaa sekä vähentävät jätealueille kertyvän jätteen määrää. Näillä toimilla on myös positiivisia ilmastovaikutuksia. Tätä kiertotalousnäkökulmaa ei tuoda esille KAISU:n teollisuutta koskevissa toimissa.

Energia- ja materiaalikatselmukset ovat yrityksissä tärkeä keino vähentää päästöjä, luonnonvarojen käyttöä, energiankulutusta sekä saavuttaa kustannussäästöjä. Valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa jätteen synnyn ehkäisyn yhdeksi toimenpiteeksi on nostettu juuri materiaalikatselmusten rahoituksen varmistaminen. Materiaalikatselmusten tuki tulisikin palauttaa. Teollisuuden tietoisuutta energiatehokkuussopimuksista ja energiakatselmuksista tulee parantaa.

Kuntien ja alueiden ilmastotyö

Avovastaus

KAISU-luonnoksessa tunnistetaan ansiokkaasti kuntien ja alueiden keskeinen rooli ilmastotavoitteiden saavuttamisessa sekä näiden tekemä kunnianhimoinen ilmastotyö. Kunnat ovat aktiivisia ilmastotoimijoita, mistä on osoituksena esimerkiksi Hinku-verkostoon liittyneiden kuntien suuri määrä. Haasteellista on, että näille toimille ei ole osoitettu juuri lainkaan taloudellista tukea, ja moni kunnille ja alueille suunnattu tukimuoto on päättynyt tai päättymässä. Myös konkreettiset toimenpiteet jäävät suunnitelmassa vähäisiksi.

Alueellisina toimijoina ELY-keskukset ja maakuntien liitot ovat vuosien ajan tehneet yhteistyötä ja kehittäneet vaikuttavia ilmastotyön malleja ja roolituksia. Mikäli alueellisen ilmastotyön toivotaan jatkuvan ja edelleen vahvistuvan, tulee tähän osoittaa resursseja. Lisäksi KAISUssa tulisi tunnistaa, että aluekehittäminen ja siihen liittyvä rahoitus ovat merkittäviä keinoja suunnata kehittämistyötä ilmastotoimiin läpi yhteiskunnan sektoreiden.

Alueellisen yhteistyön vahvistamiseksi olisi hyvä osoittaa KAISUun toimenpide, joka ohjaisi kaikkia alueita minimissään vuosittain tarkasteleman alueen ilmastotoimia ja etenemistä. Tämä voisi olla käytännössä esimerkiksi seurantaa, yhteistyökeskustelua tai tulevan rahoituksen suunnittelua.

ELY-keskus kiittää, että toimenpiteeksi on merkitty valtion aluehallinnon ilmastoasiantuntijaverkoston sekä strategiapäälliköiden ja ohjaavien tahojen ilmastoryhmän tukeminen. Hallintouudistuksessa nämä rakenteet on tärkeä säilyttää.

ELY-keskus katsoo, että suunnitelman rakenteesta johtuen siinä jää tunnistamatta ilmastolain mukainen valtion viranomaisten edistämismäärä. Asiaa selkeyttäisi, jos KAISUun lisättäisiin oma kappaleensa valtionhallinnon viranomaisten ilmastotyölle. ELY-keskus nostaa tässä lausunnossa esille joitakin kustannusneutraaleja toimenpiteitä, joita valtion aluehallinnon viranomaistyöhön voitaisiin osoittaa. Näitä käsitellään tämän lausunnon osassa ”Muut poikkisektorit”, mutta ne tulisi ottaa huomioon myös kuntien ja alueiden ilmastotyön osana.

Kulutuksen hiilijalanjälki

Avovastaus

Ilmastotavoitteiden saavuttaminen vaatii systemaattista muutosta, jossa myös koulutuksella, varhaiskasvatuksella ja kulttuuri- sekä nuorisopalveluilla on merkittävä rooli kansalaisten hiilijalanjäljen pienentämisessä. KAISU3 -luonnos ei huomioi ympäristökasvatuksen roolia. ELY-keskukset myöntävät avustusta ympäristökasvatusteemoihin vuosittain ja näissä on mahdollista ottaa huomioon myös ilmastokasvatus. Avustusten määrä on kuitenkin niukka suhteessa ongelman laajuuteen. Tutkimuksissa, kuten CCC Catapult, on esitetty ehdotuksia ilmastokasvatuksen kehittämiseksi. Tämä olisi syytä ottaa huomioon esimerkiksi opetussuunnitelmissa ja opettajien täydennyskoulutuksessa ja nostaa myös KAISUun näkyväksi.

Julkiset hankinnat

Avovastaus

Suomi on yksi harvoista OECD-maista, joissa julkisille hankinnoille ei ole kansallisia ekologisia tavoitteita tai pakollisia ympäristövaatimuksia. Käynnissä oleva julkisten hankintojen ekologisten tavoitteiden asettelu hankintojen hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiseksi sekä kiertotalouden edistämiseksi on tärkeä askel kohti kestävämpää hankintapolitiikkaa. On kannatettavaa, että hankintalainsäädäntöä ja hankintakriteeristöä kehitetään siten, että niihin sisältyy aiempaa vahvemmin velvoite huomioida ilmasto-, ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat. Tämä loisi vahvemman perustan kestävien hankintojen edistämiseksi ja varmistaisi, että julkinen sektori toimii esimerkkinä vastuullisessa resurssien käytössä.

Muut poikkisektorit

Avovastaus

KAISU-luonnoksessa on tunnistettu nykyisellään toimivat aluehallinnon ilmastotyön yhteistyömuodot, ELYjen ilmastoasiantuntijaverkosto sekä ohjaavien tahojen ja strategiapäällikköjen ilmastoryhmä. Näiden työlle on tarvetta myös tulevaisuudessa virastoissa ja virastojen välillä.

ELY-keskus katsoo, että KAISUssa tulisi tunnistaa lisäksi joitakin selkeitä organisaation lakisääteisiä tehtäviä koskevia toimia. Vaikka viranomaisen työ ei ole laskettavissa suorina päästövähennyksinä, on sen kautta mahdollista vaikuttaa systemaattisesti ja alueelliset erityispiirteet huomioiden kuntien ja alueiden toimiin.

Aluehallintouudistuksessa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia ollaan jakamassa valtakunnalliseen lupa- ja valvontavirastoon (LVV) sekä alueellisiin elinvoimakeskuksiin (EVK). Kummankin tulevan viraston tehtävillä on laaja rajapinta ilmastotavoitteiden edistämiseen osana perustyötään. KAISUssa virastoja koskevia, kustannusneutraaleja toimenpiteitä voisivat olla seuraavat:

1. Tuetaan erillislainsäädäntöjen toimeenpanoa sekä kehittämistä ilmastolain edistämismallia tukevaan suuntaan.
2. Edistetään vähähiilistä ja energiatehokasta yhdyskuntarakennetta sekä laadukasta viherrakennetta (kaavoitus ja muu maankäytön suunnittelu)
3. Edistetään rakennussektorin kiertotaloustoimia sekä olemassa olevan rakennuskannan säilyttämistä ja korjaamista.
4. Edistetään alueiden ja kuntien ilmastotyötä yhteistyössä kuntien ja maakuntien liittojen kanssa.
5. Edistetään MAL-sopimuksissa valtion ja kasvavien kaupunkiseutujen välistä ilmastokumppanuutta osana maankäyttöä, asumista ja liikennettä koskevaa yhteistyötä ja nostetaan ilmastotavoitteet osaksi MAL-suunnittelua ja -seuranta.
6. Veloitetaan tulevat virastot tiedottamaan kuntia ja alueita seurantatiedosta, joita syntyy osana niiden tavanomaista toimintaa. Kerättäviä tietoja voisivat olla jo tällä hetkellä tuotettavat tiedot kuten meneillä olevat lupamenettelyt ja myönnettyt luvat, käsittelyyn tulleet metsien käsittelyilmoitukset, poikkeamisluvat, häiriöilmoitukset, perustetut suojelualueet, ympäristöavustukset, alueella toimivat hankkeet sekä erilaiset kunnostukset.

Koko suunnitelmaa koskevana kehitystarpeena ELY-keskus toteaa lisäksi, että MAL-sopimuksissa ilmastokysymykset tulisi ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti. Joukkoliikennettä tukevan yhdyskuntarakenteen kehittämisen tulisi olla yksi sopimusten lähtökohdista kaikilla kaupunkiseuduilla. Tuleva yhteistyövelvoite valtion ja kuntien välillä voisi olla keino edistää ilmastotavoitteita laajasti osana seutujen asumisen, palvelujen, liikenteen sekä ympäristön kokonaisuutta.

Kiertotalouden osalta KAISU-luonnoksessa on tunnistettu neitseellisten luonnonvarojen käytön kasvun haasteet. Tähän verrattuna kiertotalouden rooli kokonaisuudessa jää vähäiseksi ja sitä tulisi vielä täydentää ottaen huomioon meneillään olevan kiertotalouslain valmistelun sekä valtakunnallisen jätesuunnitelman valmistelun. ELY-keskuksilla ja tulevilla virastoilla on kokonaisuudessa merkittävä rooli, minkä lisäksi tulisi tunnistaa myös TKI-rahoitus kiertotalouden edistämisessä alueilla.

KAISUssa tulisi nostaa vahvemmin esiin sivuvirtojen hyötykäytön edistäminen, sillä teollisuuden sivuvirrat ovat volyymiltaan suuria. Myös materiaalivirtojen, mukaan lukien maamassat, seurannan kehittäminen valtakunnallisesti tulisi tunnistaa.

Rakentamisen kiertotalouden osalta tarvittaisiin rakennusmateriaalien ja -osien kiertotalousmarkkinoiden vahvistamista esimerkiksi välivarastoinnin, rakennusjätteen vähentämisen sekä jätteen tarjoajien ja hyödyntäjien kohtaannon toimin. Samalla tulisi tunnistaa keinot ehkäistä jätteen syntyä esimerkiksi kaavoituksessa. Jätehierarkian ensisijaisuusjärjestyksen mukaisesti tulisi myös osoittaa toimia, joilla edistetään korjausrakentamista ja olemassa olevan rakennuskannan tehokkaampaa käyttämistä, esim. uusien käyttötarkoitusten löytämistä tyhjiille tai vajaakäyttöisille kiinteistöille. Kokonaisuutta tulisi edistää myös kuntien ja alueiden strategisessa suunnittelussa. Tulevilla virastoilla voisi tässä olla tietoa välittävä, seuraava sekä fasilitoiva rooli alueilla ja alueiden välillä.

Ilmastorahoitus

Ilmastorahoituksen edistämiseksi olisi tärkeä tunnistaa mahdollisuus vaikuttaa ilmastotavoitteisiin kaikessa rahoituksessa. ELY-keskukset myöntävät merkittäviä määriä EAKR-, ESR- ja CAP-rahoituksia sekä tukevat pk-yrityksiä. Lisäksi ELY-keskukset jakavat monia muita pienempiä rahoituksia. Näissä rahoituksissa on jo monia ilmasto- ja ympäristötyöhön selkeästi osoitettuja muotoja, joiden suuntaamista vaikuttaviin toimiin voidaan edelleen kehittää. Huomiota ilmastotavoitteiden osalta on tärkeä kuitenkin kiinnittää koko siihen rahoituskokonaisuuteen, jolla yritysten toimintaa ja aluekehittämistä edistetään: ilmasto ei ole erillinen osa-alueensa vaan sen tulisi integroitua kaikkeen toimintaan.

Yritysrahoituksessa toimialaintegraatiossa tehdään vaikuttavaa työtä. Uudessa Team Finland (TF)-strategiassa ilmastotyö, ml. kiertotalous ja energiatehokkuus, on nostettu toimialana Suomen vahvuudeksi ja palveluja suunnataan näille aloille. Rahoitus kaikkien TF-toimijoiden osalta (ELY-keskukset, Business Finland, Finnvera ja ulkoministeriö) painottaa vahvasti energiatehokkuutta, kiertotaloutta ja digitaalisia palveluja. Team Finland -palvelupolulla asiakkaita ohjataan heille soveltuviin palveluihin.

Suunnitelmassa on nostettu esiin valtakunnallinen strateginen ACE-LIFE-hanke, jonka yksi keskeinen tavoite on ilmastorahoituksen vaikuttavuuden edistäminen. ELY-keskukset ovat hankkeessa mukana erityisesti rahoituksen edistäjinä ja laativat parhaillaan työkalua rahoitusten suuntaamiseksi aiempaa ilmastovaikuttavampiin toimiin. ACE-hankkeen osalta olisi hyvä kuvata vielä tarkemmin, miten ilmastorahoituksen strategia, ilmastovaikutusten arviointityökalu sekä ilmastoinnovaatioiden skaalaus tukevat rahoituksen edistämistä paitsi aluehallinnossa myös muiden rahoitusten osalta.

Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset

Avovastaus

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ovat ilmastopolitiikan suunnitelmissa toimivaltaisia SOVA-viranomaisia. Suunnitelman vaikutusten arviointia koskien tulee toimittaa lausuntopyyntö elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille.

Strategiassa olisi tärkeä arvioida, ovatko valitut toimet taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti kestäviä pitkällä aikavälillä.

Muita huomioita

Avovastaus

ELY-keskus kiittää suunnitelmaa päästövähennystoimille lasketuista hinnoista, joka kuvaa hyvin kustannustehokkuutta. Laskennan olisi voinut ulottaa suunnitelmassa kaikille sektoreille.

Suunnitelmaluonnoksessa todetaan, että julkisten varojen tehokkaan käytön varmistamiseksi valtion tukea tulisi jatkossa myöntää keskeisesti sellaisiin kohteisiin, jotka eivät toteutuisi ilman valtion väliintuloa, ja joissa valtion tuella voi olla merkittävä vipuvarsivaikutus. Jotta tämä olisi mahdollista, tulisi tunnistaa toimijat ja aikataulutukset näille kohteille.

Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaan olisi lisäksi toivottavaa lisätä arvio siitä, mitä ilmastopoliittinen toimimattomuus ja sitovien ilmastotavoitteiden laiminlyönti voi aiheuttaa kansantaloudelle ja ihmisten hyvinvoinnille.

Sammallahti Juha
Pirkanmaan ELY-keskus

Ingelin Soili
Pirkanmaan ELY - ELY-ilmastoasiantuntijaverkosto/Ilmastoerikoistuminen
(YM)